

SERRA D'OR

DOSSIER «EN CATALÀ, NEGRE SOBRE GROC» JORDI CANAL I ARTIGAS,
 JOAQUIM CARBÓ, ÀLEX MARTÍN ESCRIBÀ, JOAQUIM NOGUERO, RAFAEL VALLBONA
 ENTREVISTES «THOMAS N. BISSON» DAVID PAGÈS – «MARIA ROVIRA» ZENEIDA SARDÀ
 LLETRES «VIDA PRIVADA» NARCÍS GAROLERA ^{DANSA} «NÚRIA GUIU» ANDREU GOMILA
 ART «MADOLA» PILAR VÉLEZ, JOAN MIQUEL LLODRÀ

PANORAMA DE LITERATURA RELIGIOSA 2023

Un panorama de FRANCESC TORRALBA

ASSAIGS

Un dels assaigs més ambiciosos que s'ha publicat el 2023 és el de Jordi Corominas a Fragmenta amb un títol suggestiu, *Entre els déus i el no-res*. Estem parlant d'un text llarg (477 pàgines), profund i molt pensat que porta com a subtítol *Religions, espiritualitats i ateïsmes*. No és un manual a l'ús, sinó un assaig en el sentit més genuí del terme: literatura d'idees, pensament articulat de manera personal en diàleg obert amb pensadors del present i del passat sobre qüestions de gruix espiritual, metafísic i existencial.

L'autor, un dels experts més destacats en la filosofia i la vida de Xavier Zubiri, artífex d'una de les biografies més rellevants sobre el filòsof basc, desenvolupa un assaig que gairebé sembla un tractat sobre religions, creences i ateïsmes. Per això considerem que és un dels textos més ambiciosos que s'ha publicat aquest any.

Jordi Corominas es fa preguntes d'una gran transcendència: És possible viure sense creure en res? Què volen dir termes com espiritualitat, religió o no creient? Seria millor un món sense ateus o sense religions? Els ateus no creuen en res? Pot haver-hi una espiritualitat atea? La indiferència és una perspectiva tan raonable com les altres? Tots els déus s'assemblen?

El budisme originari és una religió? L'estat-nació pot esdevenir una substitució dels déus? Pot la ciència donar sentit a la vida de les persones?

Aquest assaig que comentem conté tots els grans temes de l'antropologia i la fenomenologia de la religió. Gairebé es podria definir com un tractat: el mite, les creences, la religió. L'autor, però, no amaga el seu punt de vista darrere una massa d'erudició. Expressa el seu parer i acompanya les seves reflexions amb una selecció de textos sobre la matèria que seran molt útils a professors d'aquesta temàtica.

La part més interessant del llibre és la que tracta dels mites i creences indiferents, agnòstics i ateus (pàgs. 233-280). La dissecció que fa Jordi Corominas de les diferents formes i tipus d'ateïsmes és molt il·luminadora i permet al lector endinsar-se en la complexitat de la qüestió i evitar de sucumbir al tòpic. A alguns lectors, els pot sorprendre que l'autor es refereixi a un ateïsmes espiritual, però en dona molt bones raons.

Especialment valuosa és la seva anàlisi de la paraula *deslligament*. Diu l'autor: «Viure deslligament, desaferrats de tot poder i, per tant, alliberats dels tòpics i les justificacions de les desigualtats, ens permet sentir empatia, com-

prometre'ns i lluitar amb la gran majoria de la humanitat que no té ni tan sols la possibilitat de plantejar-se les qüestions que aquí presentem, perquè està ocupada en la mera supervivència i, sovint, a més, corsecada per la culpabilitat» (pàg. 310).

A més a més dels textos citats, el llibre conté una bibliografia general, una bibliografia citada i un índex analític molt complet. En definitiva, som davant d'una gran obra d'antropologia i fenomenologia de la religió que serà molt ben acollida pels estudiosos en la matèria.

Editorial Claret ha publicat *La dimensió humana. Neurones i salms*, obra de Jaume Duran, doctor en medicina i en filosofia. Aquesta obra, que recull la tesi doctoral que va defensar amb la màxima qualificació a la Facultat de Filosofia de la URL, és un estudi aprofundit de les quatre dimensions de la persona conjugant, d'una banda, les aportacions de les neurociències i l'antropologia bíblica, especialment estreta dels salms.

Es tracta d'un llibre de naturalesa interdisciplinària en el qual l'autor demostra un excel·lent coneixement del cervell humà i les seves múltiples funcions i, a la vegada, de les idees centrals de l'antropologia bíblica. Mostra que entre els dos mons no hi ha un abisme, ni contradicció, sinó que representen

dues aproximacions diferents, però a la vegada complementàries, al fenomen humà. Amb un llenguatge clar i alhora rigorós, Jaume Duran practica, al llarg de més de tres-cents pàgines, el diàleg entre ciències neurològiques i Bíblia amb un resultat excel·lent.

En poques paraules, l'autor ve a dir-nos que el cervell humà té un neocòrtex de luxe que l'habilita per viure experiències de signe espiritual, pròpies i exclusives de l'ésser humà, com l'experiència estètica, ètica i religiosa.

Dins del gènere de l'assaig, cal destacar la publicació de *Passejant pel jardí de l'Edèn*, obra d'Ignasi Fuster, degà de la Facultat de Filosofia de Catalunya. Amb aquest volum comença una nova col·lecció de l'Ateneu Sant Pacià que té com a títol «Studia Philosophica». El text que comentem és una lliure interpretació del Gènesi en clau filosòfica que explora la condició humana i les grans qüestions que li són pròpies: la llibertat, l'angoixa, el mal, l'amor, la culpa i la sexualitat. L'autor, bon coneixedor de sant Tomàs d'Aquino i de Søren Kierkegaard, s'endinsa en els textos bíblics per oferir una antropologia filosòfica que té per objectiu respondre la pregunta cabdal: què és l'ésser humà?

MONOGRAFIES

Aquest any s'ha publicat el quadern número 27 de la Fundació Joan Maragall, titulat *El temple buit*. Reflexions sobre la transmissió religiosa, humanística i cívica (61 pàgines). És una publicació del mateix patronat de la Fundació Joan Maragall que representa una continuïtat de la primera part del tríptic de la pandèmia. En el primer, *Espiritualitat i pandèmia. Reflexions sobre el fracàs, la mort i l'esperança* (2021), s'hi va aplegar un conjunt

de reflexions sobre el tema de la mort, els silencis que la mort suscita en la cultura actual i la manca de ressonància en els corrents culturals dominants en l'actualitat. En aquest segon document, en canvi, es reflexiona sobre el temple buit des de tres perspectives: «la minva d'implicació religiosa i d'assistència al culte, la infructuosa transmissió de la fe cristiana a les noves generacions i l'eclipsi de la referència a Déu en la societat» (pàg. 5).

Heus aquí un conjunt de pensaments elaborats en diàleg que poden estimular la reflexió sobre el necessari i imprescindible procés d'aculturació de la fe en el món contemporani. El darrer paràgraf del document és profètic: «Probablement el cristianisme, en comptes de ser una presència social majoritària i transmesa gairebé indefectiblement per la inèrcia de la seva gran massa, estigui destinat a ser, a curt termini si més no, una religió de minoria. El que cal és que aquesta minoria aspiri a ser significativa, interessant, influent, convincent i profètica, que ajudi a obrir camins nous i respostes noves en el marc d'una complexitat social incerta i angosant, i que estigui oberta al misteri d'un Déu que posà a l'abast dels humils allò que els savis no sabien o no volien veure i allò que els massa apressats, enfeïnats o voraços de riqueses no tenien temps per descobrir ni apreciar» (pàg. 55).

Un llibre breu, però molt interessant que s'ha publicat enguany és *A l'escolta de Déu*, editat per Claret. Traduït de l'italià *Con l'anima in ascolto*, busca ser un espai per a aprendre a pregar. En paraules de l'autor, Klaus Hemmerle, bisbe compromès en el diàleg entre cristians i hebreus, el text pretén ser «un espai reservat als qui no preguen» com a primer objectiu.

A l'escolta de Déu, però, és un llibre destinat a tothom, orants i no orants, que busca ser una ajuda per descobrir i aprofundir en la pregària. «El llibre i els seus capítols no deriven de saber pregar, sinó més aviat del camí comú fet amb persones que, orants o no, han emprès el camí de la pregària», afirma Hemmerle en el pròleg.

En la lectura d'aquest llibre s'hi troben anotacions d'itineraris, guies o maneres de fer que l'autor va fer servir al llarg de la seva vida. La idea és que el lector trobi en aquestes pautes el seu propi recorregut per crear-se un espai en la pregària i integrari en el seu dia a dia aquest diàleg de vida i reflexió.

Klaus Hemmerle (1929-1994) va ser bisbe d'Aquisgrà l'any 1975. També va treballar de professor de teologia fonamental a les universitats de Bonn i de Bochum i va ser catedràtic de filosofia de la religió a la Universitat de Friburg. El 1968 fou assistent espiritual del Comitè Central dels Catòlics alemanys i, animat per l'espiritualitat de la unitat de Chiara Lubich, fundadora del Moviment dels Focolars, va endegar un camí de comunió fraterna viscuda entre bisbes catòlics i també entre bisbes catòlics i d'altres esglésies.

Vuit anys després de la publicació de la *Laudato si* del papa Francesc, Carles Armengol, director general d'Afers Religiosos de Catalunya, ha publicat *Escoles Laudato Si* a l'editorial Claret.

Al llarg del llibre, l'autor destaca, a través d'un realisme molt important, que cal un canvi de mentalitat en la societat i que encara queda molt a fer en la recepció d'aquesta encíclica. En aquest llibre, Carles Armengol es proposa animar l'escola a «ensenyar a llegir la realitat».

Al seu parer, l'encíclica ha marcat un camí que no és una teoria, sinó la crida a la humanitat a fer un canvi, el de la conversió ecològica integral. Considera que el text papal implica una valoració de l'escola molt rellevant com a espai per a conscienciar i moure a l'acció.

Aquesta monografia serveix per a actuar amb els qui ja actuen, anar junts per redreçar la casa comuna com una xarxa d'entitats. És una invitació a viure millor, però el canvi és urgent i anem contra rellotge. De la lectura del llibre es desprèn que el canvi és un desafiament enorme, perquè no és fàcil canviar els hàbits en una societat consumista. Segons Carles Armengol, cal ajudar que els alumnes creïn futur transformant el present i l'encíclica del papa Francesc dona pautes i serveix per a motivar els joves a canviar. Armengol clou el llibre fent una crida a l'esperança cristiana, apuntant la urgència i la necessitat del canvi.

Durant el mes de març s'ha publicat *Com anam cap a la Pasqua? Al voltant de l'exhortació apostòlica 'Christus Vivit'*, el llibre amb les predicacions quaresmals del bisbe Antoni Vadell, que va morir el febrer de 2022 a causa d'un càncer de pàncrees. Aquesta monografia es pot considerar un testament espiritual adreçat als joves i a tothom. El llibre, editat per Publicacions de la Catedral de Barcelona, pertany a la col·lecció «Anima Sedis» i s'ha presentat a la mateixa catedral. Es tracta d'un llibre humil, però profundament entranyable. En les homilies fetes en solitud a la catedral mirant la càmera, el bisbe Vadell utilitzava un llenguatge que et feia sentir com si estigués parlant amb cadascú de manera personal. Llegir-lo i meditar-lo és una manera de fer present el testimoni de santedat del bisbe Antoni Vadell.

Dins de la col·lecció «Sants i Santes» de l'editorial CPL cal destacar la publicació de dues noves monografies. Una està dedicada a sant Ot, bisbe d'Urgell, i l'autor n'és Benigne Marquès. L'altra se centra en el testimoni de Clementina Anuarite i l'ha escrita Joan Soler. Són presentacions breus, clares i ben documentades que permeten fer-se una idea de les trajectòries vitals i les peripècies biogràfiques que van haver de patir aquests dos sants de l'Església catòlica.

Durant aquest any s'ha publicat *El pelegrinatge ecumènic. Del Vaticà II als nostres dies*, obra del teòleg i professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya Antoni Matabosch. Es tracta d'una síntesi sobre l'evolució de l'ecumenisme. El llibre, editat per CPL i que es divideix en sis capítols, se centra en l'evolució de les aportacions a l'ecumenisme del Consell Mundial d'Esglésies i de l'Església Catòlica, des del Concili Vaticà II fins a l'actualitat. L'obra defineix en la introducció l'ecumenisme, però també relata les perspectives ecumèniques de cara el futur.

La monografia d'Antoni Matabosch té la intenció d'explicar «com l'ecumenisme és essencial per a la fe cristiana». Defineix l'ecumenisme com un «pelegrinatge a la recerca de la unitat de la religió cristiana». Tal com recorda l'autor, «és un dels manaments de Crist, hem d'estar units».

Som davant d'una monografia clara, pedagògica i exhaustiva que ajudarà a comprendre la magnitud i la transcendència del moviment ecumènic dels últims decennis.

DIÀLEGS

David Pagès i Cassú ha publicat *Garba d'articles i entrevistes (1997-2022)*. Aquest volum, amb pròleg de Joan Ferrer i Costa, filòleg i bibliista,

i amb un epíleg de Maria Assumpció Pifarré i Clapés, priora del monestir de Sant Daniel de Girona, recull una sèrie de «treballs breus, d'una alta qualitat literària i entrevistes amb cristians i cristianes singulars i notablement remarcables».

Publicat per Edicions MMV, David Pagès ens presenta «amb aquesta garba d'escrits, aquest entrellaçament», entre fe i país. Al llarg del llibre, afirma que «els valors evangèlics de caritat, estimació, generositat i servei els veiem totalment aplicables en parlar —des de l'obertura al món— d'arrelament i estimació a la pàtria».

Hi inclou un nombre d'entrevistes molt rellevant, entre d'altres, a Modest Prats, el bisbe de Mallorca Sebastià Taltavull, Josep M. Ballarín, l'arquebisbe de Tarragona Joan Planellas, el monjo de Montserrat Josep Massot i Muntaner, l'abat emèrit Josep M. Soler, l'arquitecte Jordi Bonet, el P. Enric Puig, mossèn Josep Ruaix de Mojà i la germana M. del Mar Albajar, abadessa benedictina del monestir de Sant Benet de Montserrat.

Com diu a la introducció, «parlar de catalanitat, en relació amb l'Església del nostre país, significa parlar de diversitat, de "fe arrelada" i d'universalitat i, per consegüent, d'engrandir-la». Al seu entendre, «Catalunya ha de ser capaç de cultivar, estimar i preservar, des del respecte a les creences i a les ideologies de cadascú, tots aquells grans elements i valors que l'han convertit en un poble acollidor, admirable, amb personalitat pròpia, cohesionat, amb un passat apreciable i amb un futur esperançador».

Heus ací un llibre molt recomanable que ens mostra la passió que sent David Pagès i Cassú per la fe, la cultura i la catalanitat del nostre país.